

ЧЕРВОНА СЕРІЯ

АНДРЕА НІКАСТРО

ОБЛОГА.
РОМАН
ПРО МАРІУПОЛЬ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2023

1. ШОПІНГ В ОБЛОЗІ

— Не годиться, — розмірковував Сержас. — Для початкової сцени не годиться. Бракує драми, відчуття страху. Не бачу в очах паніки.

Шопінг в облозі — непогана назва, прикро, що бракує світлин.

У супермаркеті було повно народу, у коридорах — натовпи покупців, утім, могло б здатися, що ця юрба люду просто поспішає зробити різдвяні закупи. У місті, що перебуває в облозі, очікуєш побачити порожні полиці, голодних мешканців. Однак тут не бракувало нічого, від шоколадок до ківі.

Ківі аж ніяк не ув'язуються з жахіттям війни.

Сержасові сорок п'ять, і він вже показував кілька років тому на Берлінському

кінофестивалі фільм про буденне життя в Маріуполі під час війни. Зростом виразно із понад метр вісімдесят, худорлявий, пластичний завдяки тибетській гімнастиці для розвитку гнучкості «П'ятеро тибетців», яку виконував щоранку. Штовхав візок у пошуках натхнення. Спостерігав. Поміж покупців відчувалося щось на кшталт неспокою, якийсь натяк на стурбованість, утім, лише натяк, ледве помітний. Родини згуртувалися, щоб працювати командно: хтось стояв у черзі, хтось пішов по фрукти, хтось повернувся, щоб узяти те, що забули покласти до кошика. Ніхто не штовхався, ніхто не горлав, ніхто не просився, щоб його пропустили вперед, ніхто не виривав з рук іншого пакунок бо-рошна.

А той військовий? Авжеж, військовий...
Сержас спостерігав за ним здалеку.

Вбраний теж у чорне, але, на відміну від режисера, м'ясистіший, коротко стрижений, у штанах-мілітарі з великими накладними кишенями та спеціальному жилеті, пристосованому для носіння обойми. Ані зброї, ні нашивок.

Може, й не військовий зовсім.

У складі сімейної команди з закупів він був відповідальний за візок. Фізично міцний, як спортсмен, стояв спокійно у найдовшій черзі, що простягалася на увесь прохід у відділі напоїв. Дружина — певна річ, то має бути дружина, — ходила поміж торгових рядів, волочачи за собою доньку, на вигляд не старшу за першачка. Мама й донька скидалися на мисливських собак: добігали до візка, який стеріг військовий, щоб вкинути черговий пакунок у купу, й поверталися за товаром.

Сержас теж ходив туди-сюди рядами, але не мав при собі списку закупів, лишень спостерігав за іншими покупцями й покладався на кольори пакунків на полицях.

Мешкав у готелі «Спартак», у номері без міні-кухні. Видивлявся щось таке, що можна зберігати без холодильника, щось їстівне, що не потрібно розігрівати, щось із добрим співвідношенням ваги й калорій, бо готель далеко, а йому не хотілося наверблюджуватися й тягнути купу пакунків. Наверблюджуватися. Нав'ючувати на себе, як верблюд. Думкою знову

линув до цього слова. Чи воно доречне для документальної стрічки? Сленгове якесь, властиве молоді, силуване, але водночас відображає те, яким він бачив себе: коли крокуватиме серед порожнього міста, а на руках понавішувано торб із харчами. Як горби, що коливаються. Проте, він не був певен, що таке слово доречно використовувати у документальному кіно. Але запам'ятати треба.

Зрештою, придбав п'ять шоколадних батончиків, три горіхових, чотири пачки печива, два пакетики чіпсів, один пакетик «начос», два мішечки нарізаного тостового хліба, дві банки варення, баночку меду, дві палки копченої ковбаси. Придбав і трохи вітамінів: п'ять бананів та десяток помідорів. І наостанок, грубий пакунок кураги (цим він найбільше пишався). Готові до вжитку калорії, як його навчили іракські друзі, коли працював над документалкою про Рамадан у Багдаді під час американського вторгнення. Коли дістався останнього проходу між стелажми, Сержасу спало на думку додати у візок ще п'ять півторалітрових пляшок питної води й покласти їх на наплічник для

зйомок, якого зараз, порожнього мав на плечах. За його підрахунками, цих харчів стало б йому, щоб утамовувати голод упродовж принаймні п'яти днів, навіть якщо ресторація при готелі не працюватиме.

П'ять днів. Якщо, звісно, завтра супермаркет знов не відчиниться і він не зможе, попри всі теперішні запаси, поповнити свій камбуз, наверблюдивши себе ще раз.

Ні, таке слово геть не доречне.

За п'ять днів багато що може трапитися. За п'ять днів можуть поступитися й ворог зайде у місто, війна може закінчитися або ситуація погіршиться настільки, що всім доведеться кидатися навтьоки.

Зазвичай трапляється саме так: цивільних евакуюють, передовсім — іноземців. Навіщо сердити інші країни? Він же литовець.

* * *

Поки порпався у пошуках пакунка з курагою, насправді переймався своїм документальним фільмом. Щоб стрічка вийшла достатньо

символічною, змістовною, щоб відображала страх у місті, яке прокинулось рано-вранці від почутої по телефону звістки, що місто взято в облогу. Й покинути його неможливо: дороги перекрив ворог, і є небезпека опинитися між двох вогнів — тих, хто захищається, й тих, хто наступає.

Джерело: Управління Міноборони України, телеграм-канал.

Повідомлення: Уранці 28 лютого колона вояків танків з Криму долучилася до військових угруповань самопроголошеної ДНР, взявши місто Маріуполь в облогу.

Подробиці: Начальник генерального штабу запевняє, що сили оборони міста добре озброєні й готові чинити опір. Розробляють план прориву оточення, щоб відновити поставки у місто. Ворог заважає перевезенню цивільних, повідомляють про випадки обстрілів автівок цивільного населення, які намагаються покинути місто.

Отже, все заблоковано. Замкнені у в'язниці, що завбільшки з ціле місто з передмістями. Лінія фронту простягається за тридцять

кілометрів від периферії. Між нами та росіянами — захисні окопи, гармати, бронетехніка та солдати. А попереду, готові нападати — невідзначена кількість росіян, солдатів, що намагаються прорвати оборону. У них теж є гармати, бронетехніка, але ще вони мають літаки, ракети й країну, що володіє арсеналом супердержави, який готові націлити на нас. Зирк у мобільний. Знов.

Агенція новин ТАРС: маріупольські нацисти у пастці.

Росіяни підтверджують, що взяли місто в облогу. З Маріуполя більше ходу немає.

Історична подія, а я перебуваю у центрі уваги всього світу. Я — єдиний у місті режисер документальних фільмів, — наділений пильним оком, маю час працювати, архів знімків, фото й історій, а також знання, потрібні, щоб розповісти майбутньому те, що зараз відбувається тут, у теперішньому.

Сержас зосередився.

Він крутив маленькою головою над покупцями, шукаючи поглядом у натовпі персонажів для своєї праці. У правій кишені куртки

напоготові лежала маленька цифрова телекамера, її достатньо, щоб знімати в приміщенні в 4К за умов штучного освітлення. Кращим варіантом була б телекамера, яку довелося залишити в готелі, щоб спорожнити нап'їчник.

Знайшовши пакет, режисер став насипати курагу, розмірено опускаючи руку в прозору торбинку. Він покiрно вдягнув поліетиленову рукавичку, що стала символом прозаїчності цієї облоги.

У розпачі йому спало на думку, що у «Форт Апачі» нікому б і на гадку не спало стерилізувати пательню для квасолі.

Огрядна пані трохи штовхнула його. Вдягнена у дешевенький пуховик, без жодних вибачень, вклинилася між інших господинь, що запасалися цибулею й морквою.

Сержас відчув несподівані, сильні пахощі свіжоспеченого хліба, а за мить — якийсь галас за плечима. Обернувся. Жінка, яка перед тим його штовхнула, швиденько прямувала до полицок, заввишки з режисера, на яких вивезли випічку з комори за торговим залом. Дві

продавчині його попхали, інші дві відтягнули, змушуючи покупців розступитися.

Дюжина полиць, сповнених хлібом найрізноманітнішої форми, кожна хлібина з кілограм завважки, ідеально запечена, гаряча-гаряча, ніби за запоною з поліетиленових стрічок стояла настільки велика пічка, щоб умістити цілий пекарський візок.

Ось цю сцену треба фільмувати. Люди облишили всі свої справи, чергу, візки, напівповні торби, помчавши за гарячим хлібом найрізноманітніших форм.

Й ось у когось в руках вже одна, дві, три, чотири хлібини. Без жодних паперових пакетів і рукавичок. Буханці заледве можна було віддерти, котрась ламалась скраю, але здавалося, що хліб — єдина їжа, яка по-справжньому потрібна, щоб пережити облогу. В оточенні ворога, у супермаркеті, вщент повному товарів, лише хліб має значення. Сорок секунд — і візок спорожнили. На візку було хлібин із сто, може, й більше.

Телекамера Сержаса з'явилася з кишені, коли люди вже знову повернулися до розміреного

ритму закупів, дотримуючись черги, до напівповного клунка з картоплею й розмов про те, яке молоко зберігатиметься довше.

Упорядковане шикування мурашок порушено. Щільну й важку цілушку хліба спеціально залишили лежати на колоні. Надто великий краєць, щоб переносити, навіть усім гуртом, але комах охопило безумство. Вони вже не ставали одна за одною, а скупчувалися навколо та зверху на скарбі, плутали лапки, наступали на вусики ближнього, ходили по головах, штурхали одна на одну, вилазячи на три-чотири прошарки співбратів. За машиною чорнотою більше не видно бежевої хлібної скоринки. Ті, що йшли чіткою наступною шеренгою, долали перешкоду, заповзаючи на скупчені тільця товаришів-мурах і продовжували марширувати, тримаючи у щелепах хлібні крихти, забувши про напад. Десятки мурах накинулися на крихту, деякі відходили на кілька сантиметрів, потім поверталися у пошуках слабких місць. Ніби танцювали балет: через цю бігнину на землі утворювалися сонячні промені, що обіцяли закінчення голоду. Деякі мурахи

намагалися вкусити (крупний план на щелепі, макрооб'єктив 105 мм, f/2,8), деякі — закинути собі на голову окраєць, хай які його розміри. Величезна цілушка, вкрита мурахами, хиталася, немов ось-ось здійметься у повітря.

Одначе жодна мураха не змогла зсунути окраєць чи відвоювати хоч би маленький шматочок. Дехто відходив геть, несучи з собою на вусиках пахощі хліба. Поволі всі збагнули марність своїх спроб. Мурахи знову зібралися у колону. Мурахи, випускаючи феромони, сповіщали тих, хто йшов слідом за ними. Зрештою, колона мурах стала нехтувати цілушкою, обминаючи її. У їхні лави повернувся порядок.

Ця сцена, яку Сержас кілька років тому відзняв для «Нешнел Джиографік», мала неабиякий успіх. А ця, у супермаркеті, де люди скупчилися довкола візка з хлібом, не потрапила в об'єктив.

Сержас спитав у продавчинь, чи випікатимуть ще сьогодні хліб, бо хотів мати ще один шанс зняти це. Несамовитий набіг на хліб був би пречудовою першою сценою для його документальної стрічки.

Зміст

1. Шопінг в облозі.	3
2. Бригада «Спартан»	22
3. Should we stay or should we go?	35
4. «Без паніки на вежах-близнючках»	54
5. Козацький пагорб	73
6. Маленьке товариство в підвалі.	84
7. Донецьк-Херсон: солдат-пекар	106
8. Горілка на шкірі	134
9. Укриття в театрі	153
10. Донецьк-Херсон. Ніч Наталі.	176
11. Підвальне товариство розпоршується.	191
12. Кальміус Клей під «Азовсталлю».	217
13. Втеча	237
14. Забувши про людяність	258
15. Парад брехні	287